

тизанська іскра” та Снігурівській бібліотеці. Зальна кількість відвідувачів 8 пересувних виставок – майже 9 тисяч осіб.

Історія Ракетних військ стратегічного призначення, як і воєнна історія України, досліджується музеєм РВСП з 2000 року. Та найбільш активно ця тема залишається в центрі уваги вітчизняних та зарубіжних дослідників останнім часом, коли війні, захисту Батьківщини та неоднозначного ставлення до без’ядерного статусу України надається особливого значення в контексті актуального сьогодні збройного конфлікту з росією.

Восени поточного року музей відзначатиме свій 25-річний ювілей. За чверть століття музей РВСП, вже став знаним не тільки в Україні, але й далеко за її межами.

Нехай наш музей назавжди залишиться охоронцем найціннішої реліквії — нашої історії та пам’яті. Хочу побажати йому і всім співробітникам процвітання, більше цікавих виставок та нових креативних рішень. Нехай у нас завжди буде багато гостей, які відкриватимуть для себе всі таємниці, що дбайливо зберігаються в експозиціях, де відображаються маловідомі, але надзвичайно важливі сторінки української воєнної історії. З прийдешнім ювілеєм, музею РВСП!

**НАРИС З ІСТОРІЇ КАФЕДРИ УКРАЇНОЗНАВСТВА,
КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ НАУКИ НАЦІОНАЛЬНОГО
ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ХАРКІВСЬКИЙ
ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ» (ДО 140-РІЧЧЯ НТУ «ХПІ»)**

Тверитникова О.Є.

Кафедру українознавства, культурології та історії науки (УКІН) утворено у 2018 р. на основі об’єднання трьох кафедр НТУ «ХПІ»: політичної історії (заснована у 1957 р.), етики, естетики та історії культури (1977 р.) та історії науки і техніки (2004 р.). Після об’єднання трьох гуманітарних кафедр новостворену кафедру УКІН очолив доктор історичних наук, професор В.М. Скляр. З 2023 р. кафедру очолює д.і.н., проф. О.Є. Тверитникова. Кафедра входить до складу Навчально-наукового інституту соціально-гуманітарних технологій НТУ «ХПІ».

Викладання гуманітарних дисциплін у НТУ «ХПІ» сягає 1920-х рр. У 1933 р. замість кількох окремих курсів був запроваджений єдиний курс історії партії. У 1957 р. у ХПІ була сформована кафедра історії КПРС, яка в 1990 р. була перейменована на кафедру політичної історії. З часу об’єднання Харківського політехнічного інституту у 1949 р. до 1972 р. керівництво кафедрою історії КПРС здійснював кандидат історичних наук, доцент П.І. Соломатін. Далі, впродовж шести років – заслужений діяч науки і техніки, лауреат Державної премії УРСР, доктор історичних

наук, генерал-майор у відставці, професор С.З. Голіков. Впродовж 1978 р. завідувачем був професор Г.М. Складнев. Наступні 39 років кафедру очолював кандидат історичних наук, професор В.І. Ніколаєнко.

Із здобуттям Україною незалежності курс історії України став загальнообов'язковим і його викладання було доручено викладачам кафедри політичної історії. Кафедра політичної історії активно працювала над вивченням і популяризацією історії НТУ «ХПІ». Була підготовлена серія з чотирьох книг «Харківський політехнічний», присвячені найвизначнішим подіям і фактам з життя університету, його вченим та педагогам, історії кафедр, факультетів, інших навчальних і наукових підрозділів, відомим випускникам.

Кафедра етики, естетики та історії культури була заснована у 1977 р. під назвою кафедра етики, естетики та наукового атеїзму. Першою очільницею стала доц. С.М. Шитова. Впродовж 1978–1979 рр. кафедрою керував доцент В.П. Співак. Наступні шість років кафедрою завідував кандидат філософських наук, професор В.О. Лозовий. Він став першим керівником лабораторії соціологічних досліджень з проблем виховання студентів ХПІ (заснована у 1977 р.). Впродовж 1985–2005 рр. кафедру очолювала к.ф.н., доц. О.П. Тарасова. У 1990-ті рр. колектив кафедри викладав кілька нормативних дисциплін та спецкурсів. Провідною навчальною дисципліною кафедри, декілька разів змінивши назву та оновивши підходи до її викладання, була обов'язкова до вивчення дисципліна «Історія української культури». Також викладалися «Релігієзнавство», «Етика та естетика», «Етика ділових відносин», «Ділова етика та діловий етикет». У 1990 р. кафедра отримала назву етики, естетики та історії культури. З 2005 р. до об'єднання кафедр завідувачкою була проф. О.О. Петутіна.

У 1995 р. професор М.М. Красіков та студенти ХПІ зібрали перші десятки експонатів та розпочали фольклорно-етнографічні дослідження традиційної народної культури (переважно Слобожанщини) та міських субкультур (дитячої, студентської, армійської та ін.). Так було започатковано етнографічний музей «Слобожанські скарби» ім. Г. Хоткевича, який офіційно відкрито для відвідувачів у жовтні 1997 р. Сьогодні колекція музею – понад 1 тис. одиниць зберігання. Музей став важливим етнографічним осередком м. Харкова. Проведено сотні виставок як в ХПІ, так і в закладах освіти та культури Харківщини та Сумщини, 10 квітня 2019 р. у Палаці студентів відкрилася галерея «ART KhPI», засновником і директором якої став М.М. Красіков [1].

Кафедра історії науки і техніки була утворена 01 вересня 2004 р. шляхом відокремлення від кафедри політичної історії. Кафедру очолив професор Л.М. Бесов – засновник школи історії науки і техніки в НТУ «ХПІ». Кафедра стала першою в Україні спеціалізованою структурою, що займалася дослідженням історії науки і техніки. Упродовж 2005–2011 рр. кафедра стала базою для захисту 10 дисертацій.

З 2011 р. кафедру очолив професор В.М. Скляр. Значна увага приділялася не тільки викладанню дисципліни «Історія науки і техніки», але й підготовці науково-педагогічних кадрів. Тут потужно функціонувала аспірантура та докторантура, а також спеціалізована вчена рада К 64.050.16 зі спеціальності 07.00.07 – історія науки і техніки, де в цілому захищено 22 кандидатські дисертації [2].

Сьогодні кафедра УКІН забезпечує викладання низки історичних та соціально-гуманітарних дисциплін для здобувачів освіти усіх рівнів. Підготовлені та викладаються дисципліни «Історія та культура України» для усіх спеціальностей НТУ «ХП», а також професійно-орієнтованої навчальної дисципліни «Історія науки і техніки». Для студентів окремих спеціальностей бакалаврських програм викладаються «Етика ділових відносин», «Релігієзнавство», а також авторські курси «Історія освіти», «Цифрова історія», «Історія туризму», «Історія Харкова», «Історія української науки і техніки» тощо. Кафедра підготувала низку українознавчих дисциплін для здобувачів освіти магістерського рівня («Історія української державності», «Історія і культура Слобідської України», «Етномовні процеси в Україні»). Викладання значної кількості дисциплін забезпечується українською та англійською мовами. На кафедрі діють студентські наукові гуртки «Історик» (заснований у 2019 р.) і «Культурології та краєзнавства» (заснований у 2023 р.). Гуртки забезпечують широке залучення студентів усіх спеціальностей до історичних, краєзнавчих та культурологічних досліджень. Здійснюється підготовка докторів філософії з історії та археології (спеціальності 032 – історія та археологія) за освітньо-науковою програмою «Історія науки та українознавство». Підготовку проходять 20 аспірантів (наукове керівництво здійснюють О.Є. Тверитникова, В.М. Скляр, І.Ю. Робак, Є.К. Шишкіна, М.В. Гутник, І.В. Дворкін, С.А. Радогуз).

Незважаючи на важкі умови життя прифронтового міста, кафедра УКІН реалізує кілька освітніх та науково-просвітницьких проєктів. Так, професор М.М. Красіков в часи повномасштабної війни провів низку заходів у рамках проєктів «Я пам'ятаю... Життя в традиції» та «Етнографічні посиденьки з Михайлом Красіковим». У складі журі турніру «Юних істориків» під егідою Харківської державної адміністрації задіяно доцентів В. В. Кабачека, І. В. Дворкіна, Д. Ю. Журила. Щоліта викладачі кафедри задіяні у приймальній комісії з історії України на всіх навчально-наукових інститутах [3].

Викладачі кафедри беруть активну участь у міжнародних проєктах, є отримувачами міжнародних грантів для проведення досліджень та регулярно представляють результати досліджень на міжнародних конференціях, форумах, симпозіумах, семінарах, виступають запрошеними лекторами. Особливо активно ця робота провадиться у період після початку повномасштабного російського вторгнення. Викладачі кафедри всіляко сприяють розповсюдженню інформації про історію та культуру України на багатьох міжнародних заходах.

Література

1. Тверитникова О.С., Дворкін І.В., Гутник М.В. Нозвиток кафедри українознавства, культурології та історії науки НГУ «ХПІ» крізь призму часу. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства, 2025, №1, с.84–91.
2. Бесов Л. М. Гуманітарна складова підготовки кадрів у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» // Питання історії науки і техніки. 2013. № 3. С. 13–19.
3. Сайт кафедри Українознавства культурології та історії науки URL: <https://web.kpi.kharkov.ua/ukin/>.

ПРОТИТАНКОВІ НІМЕЦЬКІ МІНИ В ЕКСПОЗИЦІЇ НІАМ «КИЇВСЬКА ФОРТЕЦЯ»

Тимошенко Н.М.

На виставці «Від ядра до снаряду» в оборонній споруді Госпітального укріплення – Косому капонірі «Історія використання споруд Київської фортеці» знаходяться протитанкові німецькі міни Теллерміна 35 (Tellermine 35 (Т.Мі.35)) і Теллерміна 42 (Tellermine 42 (Т.Мі.42)). Протитанкові міни (ПТМ) призначені для виведення з ладу танків та броньованих машин.

Протитанкові міни класифікуються:

За способом дії: *протигусеничні:* призначені для виведення з ладу гусеничної техніки, вибухаючи під час наїзду на них гусеницею; *протиднищеві:* призначені для ураження днища танків та іншої бронетехніки, вибухаючи під час наїзду на них; *протибортові:* призначені для ураження бортів бронетехніки, часто використовують кумулятивні заряди; *протидахові:* призначені для ураження даху бронетехніки.

За типом заряду: *фугасні:* вибухова хвиля руйнує все на своєму шляху; *кумулятивні:* вибухова хвиля спрямовується у вигляді струменя, що пробиває броню.

За типом датчика цілі: *контактні:* спрацьовують при безпосередньому контакті з технікою; *неконтактні:* спрацьовують від дії фізичного поля (магнітного, акустичного, вібраційного).

За способом встановлення: *вручну:* встановлюються інженерними підрозділами без використання спеціальної техніки; *механізованим способом:* встановлюються за допомогою мінних загороджувачів; *з повітря:* встановлюються з вертольотів, або літаків.